

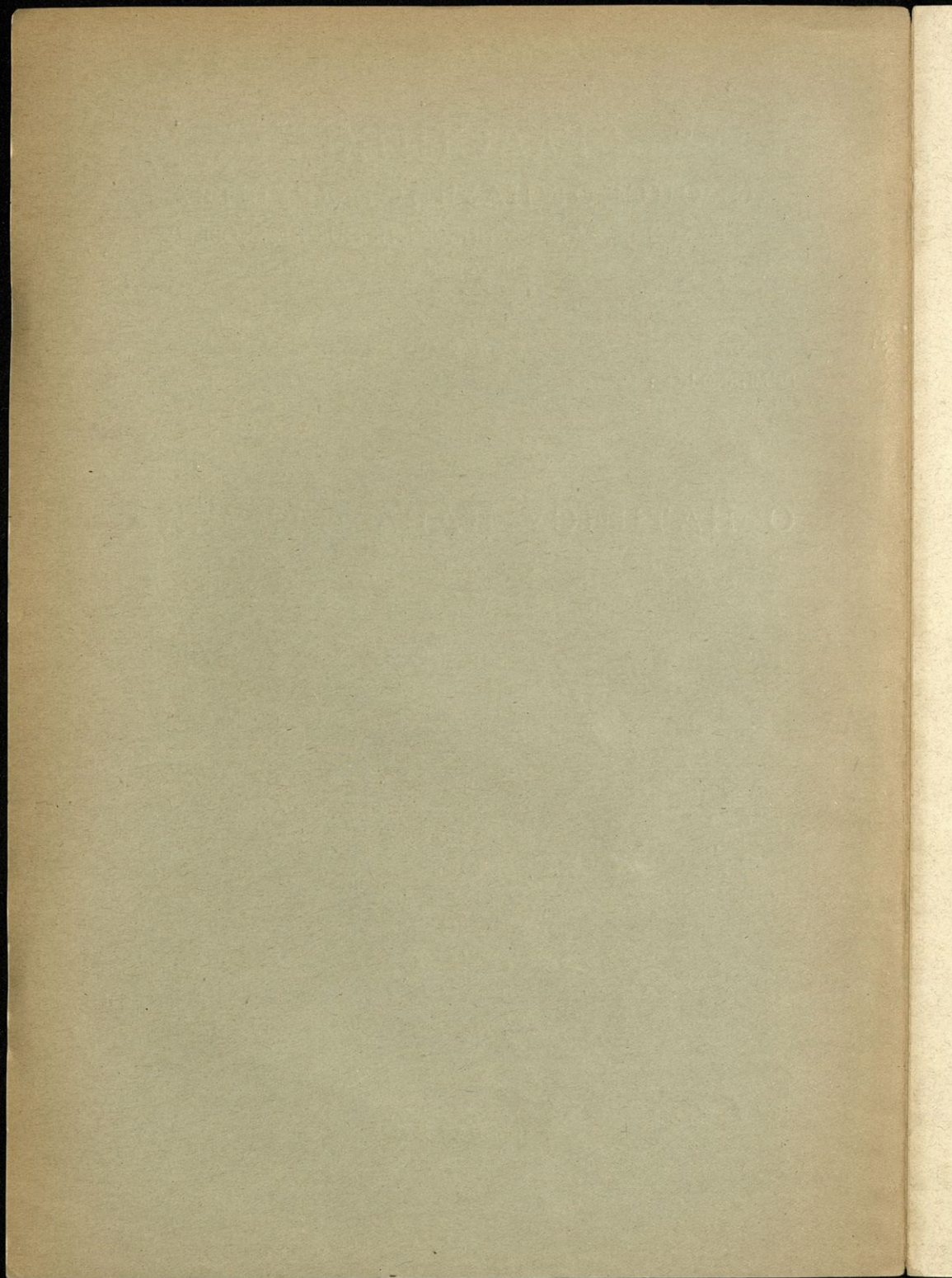
169279

ГЛАСНИК
СКОПСКОГ НАУЧНОГ ДРУШТВА
(BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ SCIENTIFIQUE DE SKOPLJÉ)
КЊИГА (TOME) V

Dr МИЛКО КОС:

О НАТПИСУ ЦАРА САМУИЛА

СКОПЈЕ 1929

№ 5. IV. 1943

О НАТПИСУ ЦАРА САМУИЛА.

О натпису цара Самуила из 992.—993. г., који је био некада узидан у цркви села Германа на Малом Преспанском језеру, писало се много и то са језичне, палеографске и опште историске стране. Проучавали су га у главном Т. Ј. Успенскиј¹⁾, Т. Д. Флоринскиј, Л. Милетич, К. Јиречек, В. Јагић, Ј. Иванов и В. Златарски. — Њиховим опажањима додајем у овом прилогу неке примедбе о палеографској и формалној страни натписа.

† В І Н М А ѡ Т І Ч А Н С Ъ
Н Н А Н С Т А Г О Д О У Х Д Д
З З С А М О Н І Т Р А Б Ъ Б Ж
П О Л А Г А Х П А М А Т Ь
Ѧ Н Н А Т Е Р Н Н Б Р А Т
А І С Р Ъ С Т Ъ Х Ъ С Н
Н М Е М А О У С Ъ П Ъ Ш
І С О Л А Р А Б Ъ Б Ж Н
Ѧ Д А В І Д Н А П Н С А
А Ѧ Т О О Т Ъ С Ъ Т В С
У Ѧ Ѧ Н Н Ъ А Н

Натпис, који представља неке врсте спомен-плочу цара Самуила његову оцу Николи, мајци Рипсимији и брату Давиду, гласи: † кѡ нма отѣца и гѡ ѡна и гѣго доуха а зѡ сѡмонѡ рѡкѡ бж(н) полѡгж памѡтъ (ѡтѡц) Ѧ и матѡрн и брат(Ѧ)н а крѡтѡхѡ н(хѡ) ѡиѡна оуѡпѡш(нѡхѡ нн) кола рѡкѡ бжн (рѡѡнн) Ѧ дѡдѡ ѡпѡнѡ (сѡ кѡ) лѣто отѡ гѡтѡ(рѡнѡѦ мѡро) ѡ гс. : Ѧ ѡ. ннѡдн(кѡѡ Ѧ).

¹⁾ О. И. Успенскій, Надпись царя Самуила; Т. Д. Флоринскій, Нѣсколко замѣчаній о надпису царя Самуила; Л. Милетичъ, Къмъ Самуиловия надписъ отъ 993 година (Извѣстія Русс. Археол. Института въ Константинополѣ, IV, 1899, 1—20). — Jireček-Jagić, Die cyrillische

речи шѣца, гѣина, доуха и крѣтѣхъ не би требало знака за скраћивање, јер су те речи сасвим исписане. Јагић мисли, да је код шѣца, гѣина и доуха то учињено због навике и угледања на грчке предлошке, где су ове „свете речи“ (nomina sacra) обично скраћене (ΠΡΕ, ΥΟΥ, ΠΝΑΤΟC); додати би требало још помен sacrum крѣтѣхъ = СТРИ. Могли бисмо за наше исписане речи, са абривиационом цртицом, дати и друго тумачење. Имамо примера из грчких рукописа 4.—9. века, где је стављена абривиациона цртица и над потпуно исписана nomina sacra, као ΘΕΟΣ, ΥΙΟΣ, ΚΥΡΙΟΥ и слично.¹⁾ Али ови примери нису баш чести и не мислим да се аутор нашег натписа угледао баш на њих. Неконсеквентност у абривирању иде више на рачун првих почетака употребе словенских слова и речи за епиграфиске и графиске сврхе уопште. Неконсеквентност, коју у погледу абривирања показује Самуилов натпис, види се и из начина абривирања у најстаријим црквенословенским текстовима. Кијевски листићи н. пр., који спадају међу најстарије црквенословенске споменике, имају само четири кратице за света имена. С друге стране, писци црквенословенских споменика не држе се никада строго система грчких текстова у погледу скраћивања „светих имена“, него иду и самосталним путевима, уважајући нове абривиатуре.²⁾ У ред тих нових per contractionem скраћених речи спадају гѣаго и кѣи нашег натписа. За реч кѣи нису грчки текстови давали никакав пример; писац се могао евентуално угледати само на адјективе сакралних речи ΠΝΙΚΟC, ΠΝΑΤΙΚΟC из пугѣи или ΟΥΝΙΟC из оуранѣс и слично.³⁾ Nomen sacrum је, и као такво скраћује се у грчким и црквенословенским текстовима, и реч Давид (н. пр. ДАВДЪ у Cod. Marianus). Паралелу за реч ДАВДЪ, у деветом ретку нашег натписа, где је у речи изостављено И, а нема ни абривиационе цртице, налазимо у веома раним грчким рукописима (већ из 4. века): ДАΥД, ДΑΥΔ, са абривиационом цртицом или без ње.⁴⁾ Од речи (шѣца)с сачуван је на почетку деветог ретка само с са знаком за скраћивање (ς), због тога можемо реконструирати реч читати per contractionem шѣцς или шѣс, тако да је испало ѣ или тѣ, што би одговарало грчкој контракцији ΠΡΙ. Вероватније је читање шѣс, које одговара абривиатури у најстаријим литерарним споменицима.⁵⁾ Нескраћену реч крѣтѣхъ налазимо уз скраћену често и у црквенословенским текстовима, понекад чешће нескраћену него скраћену.⁶⁾

Формални делови Самуиловог натписа јесу ови: 1) инвокација, 2) интитулација са девоџијском формулом, и 3) датум.

Инвокација натписа цара Самуила је двојака, симболичка у облику крста (†) и вербална, речима кѣ или шѣца и гѣина и гѣаго доуха. Симболичка инвокација, у облику крста, у хришћанским је земљама од 4. века у исправама, литерарним текстовима и натписима, тако проширена и свеопшта, да њена појава не представља на нашем споменику ништа необично. Вербална инвокација удешена је по грчкој ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, која се од цара Леона Исавријца (717—741) па све до почетка 12. века, појављивала у византиским царским исправама, а после овог доба и у грчким приватно-правним исправама Јужне Италије, Балкана и Ориента.⁷⁾

Самуилова интитулација уведена је речју азъ у субјективном говору, обично као и у савременим грчким приватно-правним исправама Јужне Италије.⁸⁾

¹⁾ L. Traube, Nomina sacra, 49—50.

²⁾ Г. Чермошник, Кратице „Nomina sacra“ у цксл. споменицима, Slavia, IV, 252, 491.

³⁾ Traube, 95, 100, 125; Чермошник, 254.

⁴⁾ Traube, 104, 105; Чермошник, 259.

⁵⁾ Чермошник, 256.

⁶⁾ Чермошник, 263.

⁷⁾ G. Brandi, Archiv f. Urkundenforschung, I, 33; G. Ferrari, I documenti greci medioevali di diritto privato dell' Italia meridionale (Byzant. Archiv, IV, 1910), 24, 41, 89; Ст. Станојевић, Студије о српској дипломатици, Глас ХС, 71, 74, 75, 104, 105; М. Кос, Дубровачко-српски уговори до средине 13-ог века, Глас. СХХIII, 27.

⁸⁾ Ferrari, 7, 26.

ваних епиграфских споменика на народном језику, ипак је континуитет од натписа цара Самуила до натписа 12—13 века сасвим јасан.

Милко Кос.

RÉSUMÉ.

INSCRIPTION DE L'EMPEREUR SAMUIL.

Le Dr. Milko Kos, professeur de l'Université de Ljubljana, expose sous ce titre ses observations personnelles au sujet de cette ancienne inscription slave du Xe siècle, tant au point de vue de la paléographie que de la forme proprement dite. Comparant ensuite l'invocation, l'intitulation et la façon de dater, telles qu'elles sont dans cette inscription, avec les formules et la composition des inscriptions serbes de Bosnie du XIIe et XIIIe siècle, l'auteur fait ressortir la continuité qui existe entre ladite inscription et les monuments épigraphiques plus récents, en langue serbe populaire, qui se trouvent dans les provinces serbes du nord.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000509105

